

אור ההליכות

הליכות עם ישראל

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קרית אונו ת.ד. 211 מיקוד: 55100

בשיתוף: "אורות יצחק", גרעין תורני קהילתי - מודיעין

גליון חודש **שבת** התשע"ד
גליון מס' 75

נימוסי השלחן והחינוך היהודי

ביום השבת, והרי "מה ה' דורש מעמך כי אם ליראה", אל תקרא "מה" אלא "מאה" – מאה ברכות, וכיצד נגיע, אפוא, למאה ברכות? אלא נרבה בברכות הנהנין, ובברכות שהכל על דגים וכיו"ב. מנהג זה שרד בקרב יהודי תימן, ולאחר הקידוש הם אינם ממהרים הישר לאכילה אלא יושבים נינוחים, והגדול שבחבורה פותח ומברך: "ברוך... בורא פרי העץ", וכולם עונים אמן. לאחריו השאר מברכים, כל אחד בתורו לפי גילו, בנחת ובשלווה. כשהילדים רואים זאת הם לומדים נימוסין, דרך ארץ ונתינת כבוד למי שגדול מהם. זוהי חוויה גדולה של חיבור משפחתי, לימוד נימוסין, איפוק ודרך ארץ.

מהו ט"ו בשבט? מבחינה תלמודית ט"ו בשבט איננו מועד כלל ועיקר, אלא יום שלפיו נקבעים דיני שנות הערלה והתרומות והמעשרות של האילנות – ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות. כלומר, כשנוטעים עץ מאכל – אין אוכלים את פירותיו בשלוש השנים הראשונות, ומותר לאכלם אך ורק לאחר ט"ו בשבט של השנה הרביעית. כך גם הדבר במעשרות – שנת המעשר (שני או עני) נקבעת לפי מצב התהוות הפרי בט"ו בשבט.

קום המדינה הייתה שוממה וחרבה, הרים צחיחים, מדבריות, אדמות טרשים קשות לעיבוד וביצות נרחבות שבהן שגשו יתושי הקדחת. לא יושביה הערבים הם אלה שהפריחו את השממה במאה השנים האחרונות, היו אלה בניה ובנייה של הארץ, העם היהודי שחזר לארצו לאחר אלפי שנות גלות, געגועים וכיסופים. הרצון העז להפרכת השממה הביא לקשירת מנהגים בט"ו בשבט, ואף שביסודו הוא ציון זמן הלכתי בלבד, הוא הפך במרוצת השנים והנסיבות ההיסטוריות ליום שמבטא חיבור להפרכת השממה, לנטיעת אילנות, ולאהבת ארץ-ישראל, ארץ אבותינו ואבות אבותינו. דתיים ולא דתיים התחברו ומתחברים ליום זה, כך שלט"ו בשבט יש כיום ערך חברתי, תרבותי ולאומי. מנהג זה הופיע לראשונה בקהילות אשכנז, וקהילות ספרד אימצו אל חיקם מנהגים אלו, ואף יהודי תימן העתיקו את מנהגי שאר העדות. בימינו כבר בגנים, הילדים הרכים לומדים על ט"ו בשבט מתוך שחחה וחביבות. כט"ו בשבט חל בשבת, אימתי נאכל את הפירות? הרי כדי לבטא את מעמדו המיוחד של הקידוש אסור לאכול לפניו, אלא יש להמתין, להתאסף יחד כל המשפחה, ורק אז אבי המשפחה מקדש לכולם. אם כן, האם כדאי לאכול פירות לאחר הקידוש? היו שאמרו כי הקידוש פותח את הסעודה, והפירות הם רק אתנחתא קלה מעין הפסקה לפני הסעודה. לעומתם, היו שאמרו שעדיף לדחות את הסעודה העיקרית ולשבת בנחת, לברך על הפירות, לשתות משקאות, לשיר שירים בשבח ה' והארץ, ולומר דברי תורה. ובזאת, להפוך את מעמד הסעודה למעמד רוחני ונכבד עד מאוד. מעמד רוחני זה, הוא בעצם מנהג עתיק יומין שנהגו בו אבותינו בכל שבת ושבת. בגמרא מנחות מסופר ששולחן שבת היה משופע בפירות, ושם נתנו טעם למנהג זה במיעוט ברכות התפילה

העם היהודי במהותו מחובר לאדמתו ולצומח בה. בתנ"ך מופיעים פסוקים רבים שמתארים את הנוף, הטבע והצומח – "אז ירננו כל עצי היער" וכיו"ב. האדם שמתבונן בנוף, בירק ובפירות, סופג חוויה רוחנית שמביאה אותו להודיה והלל לה' יתברך. לאור כל זאת, חכמי ישראל בתקופה הבת-תלמודית ביקשו להנהיג מנהגים שישוו לט"ו בשבט גם תוקף של מעין מועד הודיה לה' ולא נקודת ציון הלכתית בלבד.

לכן, כאשר נשב יחד עם המשפחה בליל ט"ו בשבט ולפנינו מגוון פירות, נברך על כל פרי את ברכתו הראויה. בדרך זו ניצור חוויה של הודאה ושבח לה' יתברך על הארץ הטובה שנתן לנו. זאת ועוד, חכמי הדורות קישרו בין שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ-ישראל לט"ו בשבט, ונתנו לשבעת המינים מעמד מיוחד שיזכירנו את טוב הארץ. וכך, לצד האכילה וההודיה אנו מציינים בליל ט"ו בשבט את החיבור שלנו לארץ חמדתנו, ארץ הקודש שהיא זבת חלב ודבש. ט"ו בשבט קיבל, אפוא, מימד נוסף, לא רק התחברות עם עולם האילנות והפירות, לא רק התחברות עם ה' יתברך שנתנם לנו, אלא גם התחברות לארץ הקודש. הערכים החשובים שיצקו חכמי הדורות לט"ו בשבט, ומעמדו המחודש כמעין מועד, אף הביאו בשלב יותר מאוחר לביטול אמירת תחנון ולהימנע מתענית, כדי שלא לבטא צער ביום חשוב זה.

לקראת סוף המאה ה-19, החלה התנועה הציונית הכללית ליישב את יהודים-ישראל ביוזמה ובעידוד של עליית יהודים לארץ-ישראל. הם התחברו לפסוק: "והיה כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" וראו ביישוב הארץ ערך לאומי מקודש. למרבה הפלא, אף הם התחברו לט"ו בשבט וציינו אותו כיום של נטיעת עצים והפרכת השממה. ארץ-ישראל טרם

- המרכז העולמי למשפט התורה
- בית מדרש לדיני ממונות
- מכון מש"ה לחקר משנת הרמב"ם
- מכון תורני לחקר מנהגי העדות בישראל
- שיעורי תורה תלמוד תורה וכולל אברכים
- שבתות עיון וירחי כלה
- מפעלים לטיפוח אהבת ישראל וארצו
- קרנות מחקר עידוד וחסד
- ארגון אשת חיל

העלון מוקדש לזכרו של ר' אהרן ב"ר שמואל חמדי ע"ה

תיקון בטעות כשיש אחריות על המוצר

הרב חיים והב יצ"ו

שאלה:

ראובן שלח עם בנו הקטן את משקפיו לאופטיקאי שממנו נרכשו המשקפים, משום שהיה זה עדיין בתוך הזמן של האחריות. כשחזר בנו עם המשקפיים המתוקנות, נתברר לראובן שבנו טעה והלך לאופטיקאי אחר ואמר לו שממנו נרכשו המשקפיים והוא האמין לו ותיקן את המשקפיים. ראובן שואל האם הוא חייב לשלם על התיקון למי שתיקן לו את המשקפיים?

תשובה:

באופן עקרוני, אף במקרה שהמוכר לא התכוון לדרוש תשלום, חייבים לשלם לו.

במקרה הנדון אי אפשר לחייב, הן מדין יורד לשדה חבירו. והן מדין פועל.

אם השליח היה גדול - הוא היה חייב לשלם לאופטיקאי כשער הנמוך. אולם בנדון שלנו שהשליח קטן - אי אפשר לחייבו.

מקורות ונימוקים:

מחילה בטעות

א. לכאורה, בעל חנות האופטיקה שתיקן את המשקפיים, לא התכוון לדרוש תשלום על עבודה זו, אלא התכוון לתקן בחינם, ואם כן, אין לחייבו. אולם, ברור שאין לפטור מסיבה זו שהוא תיקן שלא על מנת לדרוש תשלום, משום שהאמין לזה שבה לתקן, שמשקפיים אלו נרכשו אצלו, וברור שאם היה יודע שנרכשו באופטיקה הסמוכה, לא היה מתקן ללא תשלום. (ואף שמצינו במקרים מיוחדים ש"מחילה בטעות שמה מחילה", במקרה הנדון פשוט שלא הוי מחילה. ועיין בזה בסימן רו"ב ש"ך שם ובקצות, ובמשפט שלום ואכמ"ל).

יורד לשדה חבירו

ב. א. לכאורה, יש לחייב את בעל המשקפיים על התיקון. אף שלא שלח לתקן אצל מי שתיקן לו. משום שסוף סוף משקפיו הושבחו, בעקבות התיקון. והוי כ"יורד לתוך שדה חבירו", בשדה העשויה ליטע, ששמיין לו וידו על העליונה. (שו"ע סימן שעה) ואם כן חייב לשלם, כפי מה שמקובל לשלם על תיקון זה.

ב. אלא שיש לפקפק בזה, מאחר שלבעל המשקפיים יש אחריות על המשקפיים, וקלקול זה הוא במסגרת האחריות. וא"כ, מאחר והיה מי שחייב לתקן לו את המשקפיים בחינם, אין לו תועלת במה שתיקנו לו את המשקפיים, משום שיכל לקבל את התיקון בחינם. וכמבואר בגמ' (כתובות דף פ) שאם הבעל אריס, אין האשה חייבת לשלם לאריס, שעבד

בשדה, על אף שהשביח את השדה, משום שהיה לה מי שיעשה בחינם (ועיין בזה פעמוני זהב סימן רסד). ועוד נ"ל ראה לזה, שאף שנהנה, אם יש מי שחייב לתת בחינם - אין לחייב מדין יורד. מהא שנפסק בשו"ע (אה"ע סימן ע' סעיף ח') הלך בעלה, ולותה ואכלה חייב לשלם. עמד אחד מדעת עצמו, וזנה משלו אין הבעל חייב לשלם לו, והרי זה איבד מעותיו. וכתב הב"ש (שם ס"ק כה) שאין חילוק בין אם זנה סתם, ובין אם זנה למזונות הבעל (דלא כהרשב"א). ולכאורה, צריך להבין, בשלמא אם זנה סתם, אפשר שלא חשב לדרוש שום תמורה למעשיו, ולכן אין חייבים לשלם לו. אבל אם זנה בשביל המזונות שבעלה חייב לה, מדוע אינה חייבת לשלם לו? והרי היא נהנתה ממנו! ואם כן, יש לבעל לשלם, משום שהוי כאילו שהאשה לוותה לצורך מזונותיה, שהבעל חייב לשלם למי שלוותה ממנו, אלא נלע"ד הביאור בזה, שאין האשה חייבת כלום לזה שזנה, על אף שנהנתה ממנו, משום שהבעל היה חייב לזונה, ולא נחשב שהועיל לה, אלא רק לבעלה ולכן אינה חייבת לשלם לו, על מה שאכלה. והבעל פטור מלשלם מסיבה אחרת, משום שביחס אליו חשוב כמבריה ארי.

דין פועל

ג. א. אלא שבנידון שלנו, זה שתיקן את המשקפיים, לא תיקן מיוזמתו, אלא לפי דרישה. וכיון שכן, אין משמעות לזה שיכל לקבל את התיקון בחינם, משום שאין זה מעניינו של המתקן, האם היה לזה שתיקן לו אפשרות לתקן בחינם, מאחר והוא תיקן על פי בקשה, והוי כפועל שלו. וא"כ, לכאורה, יש לחייב את זה שתקנו בעבורו. (אומנם ביחס לסך החיוב, מאחר ולא סוכם על שום סכום יש לחייב כסך הנמוך שקיים בענף זה. קצות החושן סימן שלב ס"ק ג').

ב. ברם, האמור לעיל היה נכון, אם בעל המשקפיים בעצמו טעה, ופנה לאופטיקאי אחר שתיקן לו. אבל מאחר ולא הוא פנה, ויתרה מזאת, פניית השליח לזה שתיקן, הייתה בניגוד לבקשת בעל המשקפיים, שהוא שלח אותו למקום שממנו נרכשו המשקפיים, ורק השליח טעה, ופנה לזה שתיקן. ועל כן, אין לראות באופטיקאי שתיקן, כאילו הוא פועל של בעל המשקפיים, ושוב אי אפשר לחייבו, אלא רק מדין "יורד לשדה חבירו". ובזה נתבאר לעיל, שאין לחייב, מאחר והיה מי שתיקן לו בחינם.

אחריות השליח

ד. א. בגמ' (ב"מ דף עו) מבואר, כאשר נשלח שליח

לשכור פועלים, ואמר להם סכום גבוה יותר ממה שאמר לו המשלח, אזי, אם אמרו לו שהם מקבלים עבודה זו על הסך שהמשלח אמר לו - אזי ישלמו להם כפי מה שאמר המשלח, על אף שזה פחות ממה שאמר להם השליח. אולם, אם אמר להם השליח "שכרכם על" - חייב לשלם להם השליח. כפי מה שאמר להם, ואח"כ יתבע את המשלח. ובש"ך (סימן שלב ס"ק ד') כתב, שהוא הדין אם שקרם סתם, ולא ידעו שהוא שליח, צריך לשלם להם, כפי מה שאמר להם. וא"כ, כאן יש לחייב את השליח, שהוא בא לאופטיקאי שלא ידע שהוא שליח. [ואפשר שבזמן הזה, אף אם יאמר לו שהוא שליח, יהא חייב השליח, דכן המנהג שזה שהופיע הוא זה שמתחייב]. וכאילו שכרו בעצמו לתקן, ואף שאת בעל המשקפיים אי אפשר לחייב, יש לחייב את השליח.

ב. אלא, שבנדון שלנו, השליח היה קטן. ובקטן יש לדון האם יש לחייבו כששוכר פועל. ובפתיח החושן (שכירות פרק ז' סעיף יד) כתב שקטן יכול לשכור פועל, וממילא יתחייב לשלם לו עבור מלאכתו. ולפ"ז, יש לחייב את הקטן בנידון דידן. אולם נראה, שאין לחייב את הקטן, משום שכל מה שקטן יכול לשכור פועל, זה משום תקנת הפעוטות.

ותקנה זו נתקנה לטובת הקטן, על מנת שיוכל לכלכל את עצמו. ובנידון שלנו שהקטן טעה, ופנה אליו רק מחמת שחשב שזו החנות שאליה נשלח, לא מסתבר שבמקרה כגון זה, גם נתקנה תקנה זו. ועוד, שכל התקנה נתקנה, כשאין לקטן מי שידאג לו. אבל אם יש לו אפוטרופוס, לא תקנו (שו"ע רלה סעיף ג'). והכאן יש לו אב, שעדיף מאפוטרופוס, ודאי לא תקנו. וא"כ, אין בשכירות הקטן ממש. ועוד יש לומר, שכל מה שכתב הש"ך (לעיל) הוא רק כשהשליח גדול, שאז כשלא מודיע לו שהוא שליח, אז ודאי סמיכות דעת הפועל היא על מי שהוא רואה, והוא רואה את השליח. אבל כשלא לפניו ילד קטן, כוונתו לתקן למי ששלח אותו, ולא בעבורו, ושוב אין מקום לחייבו.

ג. ואין מקום לחייב את בעל המשקפיים, מטעם שכששולח את הקטן, מתחייב לשאת במה שיעשה. משום, שאם היה עושה את השליחות כפי שנתבקש, אז יש מקום לומר, שאף שאין שליחות לקטן, המנהג הוא שאם שלחו, כוונתו להתחייב על מה ששלח אותו. אבל כששינה ממה שנאמר לו, לא מסתבר שהמשלח קיבל על עצמו לשאת באחריות על כל דבר שיעשה הקטן.

הרב אדיר דחוח הלוי יצ"ו

עמוד התורה והמצוה

עקרון הבחירה הוא מיסודות דת משה "והוא עמוד התורה והמצוה" (רמב"ם תשובה פ"ה ה"ג). ברם, מפרשת וארא עולה לכאורה ערעור חזק על יסוד זה. והן השאלה והן התשובה מפורסמים מאד. השאלה, כיצד יתכן, אפוא, שה' העניש את פרעה בעונשים כה קשים, בעוד הוא עצמו מקשה את לב פרעה, ומונע ממנו את יכולת הבחירה אם להיטיב ואם להרע? הייתכן וה' יתעלה יפעל עוול בעולם? הייתכן והוא כופה את האדם לילך בדרך הרע ואף מענישו על כך?! והרי ידוע כי "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט א-ל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא"? לא ייתכן שתצא עוולה מהמשפט של ה', וכל מעשיו בצדק מדוקדק נוקב עד התהום!

התשובה, כאמור, מפורסמת כשאלה! והנה היא לפניכם: "ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה עד שיתן הדין לפני דין האמת שיאה הפרעון מזה החוטא על חטאיו אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו דרך התשובה, ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאים אלו שעשה... לפיכך כתוב בתורה 'ואני אחזק את לב פרעה', לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל

הגרים בארצו שנאמר 'הבה נתחכמה לו' נתן הדין למנוע ממנו התשובה עד שנפרעין ממנו, ולפיכך חזק הקב"ה את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר לו שלח ועשה תשובה... כדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקב"ה את התשובה לחוטא אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו" (רמב"ם שם ה"ג).

במקורות חז"ל ישנה אמרה מפורסמת אשר גם ממנה עולה ערעור חזק על יסוד הבחירה ונחיצותו בדת משה. אמרו חז"ל במסכת חולין: "אין אדם נוקף אצבעו הקטנה מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה" (דף ז' ע"ב). לכאורה, דברי חז"ל הללו נוגעים ישירות בעקרון הבחירה וקובעים כי כל פעולה ולו הקטנה ביותר שיעשה האדם בעולם הזה אינה אלא תוצאה של רצון ה'. והדברים קשים מנשוא שהרי: "אלו היה הא-ל גזור על האדם להיות צדיק או רשע... היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים עשה כך ואל תעשה כך, הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם, והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו... לדבר שאי אפשר לו לזוז ממנו, ומה מקום היה לכל התורה כולה, ובאי זה דין ואי זה

מקום היה לכל התורה כולה, ובאי זה דין ואי זה

הרב ד"ר חננאל סרי יצ"ו

מאחורי קיומם של 12 שבטי ישראל, וראה גם בפירוש הרמב"ם למשנה סוף מסכת מכות על מעלת מצוה מסוימת מתוך כלל המצוות שהאדם מקיים בגלל התאמתה לאישיותו. ב. אין מדובר במעשה חד-פעמי ואפילו לא במאמץ של יא' או יב' חודשים, מדובר בדאגה והשתדלות מתמדת לקיומם של שתילים ששתלו ההורים בעולם, דאגה להמשך קיומם של מפעלים רוחניים שההורים יצרו ואף השבתתם והפצתם הלאה. כל אלה יכולים יהיו להיזקק לזכותו של הנוטע הראשון שיזם והקים את המפעל הגדול שלאחר שנים מביא ברכה גדולה לעולם מכווח. ממש כפי שפעולתו של אברהם אבינו הביאה לתוצאות אדירות שהשפיעו על כל העולם דרך זרעו - עם ישראל. אכן עולה השאלה מנין המקור למנהגים שהתפתחו ורווחים כיום במקומותינו? תחילה נדגיש שאין צורך לשלול או לזלזל בכל מצוה או מעשה טוב שאדם עושה מכל סיבה שתהיה, וכולנו פגשנו מקרים שהמפגש וההתנסות הקצרה עם אמירת קדיש, משניות או תפילה בצבור פתחו דרך חזרה לבנים בצורתם סוף סוף לעולם העמוק והערכי של תורתנו הקדושה שקודם לכן נמנעו מלטעום ממנו. ישנם גם מקרים אחרים שהמפגש לא שינה דבר, אנשים שהרגיעו את מצפונם בכך שהעניקו להורים את הכבוד שביקשו מהם והרגישו שעתה הם יכולים לפנות ולעשות ככל העולה על רוחם כאילו אין דין ואין דיין. לכן חשובה ההבחנה בין עשייה נכונה ושלמה לעשייה שאינה נעשית בצורתה המושלמת, ויש לקוות שתהפוך להיות בצורה מושלמת יותר (מעין עשייה שלא לשמה שחשיבותה בהיותה שלב ביניים אל המטרה הטהורה). מנהגי שנת האבל שהתפתחו אחר תקופת התלמוד, הסתמכו על מעשה הגדה שמקורו לא ברור והובא בבית יוסף

מאחורי קיומם של 12 שבטי ישראל, וראה גם בפירוש הרמב"ם למשנה סוף מסכת מכות על מעלת מצוה מסוימת מתוך כלל המצוות שהאדם מקיים בגלל התאמתה לאישיותו. ב. אין מדובר במעשה חד-פעמי ואפילו לא במאמץ של יא' או יב' חודשים, מדובר בדאגה והשתדלות מתמדת לקיומם של שתילים ששתלו ההורים בעולם, דאגה להמשך קיומם של מפעלים רוחניים שההורים יצרו ואף השבתתם והפצתם הלאה. כל אלה יכולים יהיו להיזקק לזכותו של הנוטע הראשון שיזם והקים את המפעל הגדול שלאחר שנים מביא ברכה גדולה לעולם מכווח. ממש כפי שפעולתו של אברהם אבינו הביאה לתוצאות אדירות שהשפיעו על כל העולם דרך זרעו - עם ישראל. אכן עולה השאלה מנין המקור למנהגים שהתפתחו ורווחים כיום במקומותינו? תחילה נדגיש שאין צורך לשלול או לזלזל בכל מצוה או מעשה טוב שאדם עושה מכל סיבה שתהיה, וכולנו פגשנו מקרים שהמפגש וההתנסות הקצרה עם אמירת קדיש, משניות או תפילה בצבור פתחו דרך חזרה לבנים בצורתם סוף סוף לעולם העמוק והערכי של תורתנו הקדושה שקודם לכן נמנעו מלטעום ממנו. ישנם גם מקרים אחרים שהמפגש לא שינה דבר, אנשים שהרגיעו את מצפונם בכך שהעניקו להורים את הכבוד שביקשו מהם והרגישו שעתה הם יכולים לפנות ולעשות ככל העולה על רוחם כאילו אין דין ואין דיין. לכן חשובה ההבחנה בין עשייה נכונה ושלמה לעשייה שאינה נעשית בצורתה המושלמת, ויש לקוות שתהפוך להיות בצורה מושלמת יותר (מעין עשייה שלא לשמה שחשיבותה בהיותה שלב ביניים אל המטרה הטהורה). מנהגי שנת האבל שהתפתחו אחר תקופת התלמוד, הסתמכו על מעשה הגדה שמקורו לא ברור והובא בבית יוסף

לעילוי נשמת

ביטוי זה נפוץ ומקובל היום, אולם ליד מקורותיו הקדומים הרעיון נראה מוזר. המשנה באבות (ד, כא-כב) מלמדת שהעולם הזה משמש כפרוזדור לעולם הבא, ואמנם קורת הרוח שיש בשעה אחת למי שזוכה לעולם הבא עולה על כל טובה שזכה האדם להכיר בעולם הזה, אך כשאדם עוסק בעולם הזה בתשובה ומעשים טובים יפה אותו עיסוק כחיי העולם הבא (כך היא גירסתנו במשנה). הרמב"ם מסביר בפירושו בדריים ברורים לכאורה: "...והמשל פשוט והכוונה ידועה, כי בעולם הזה נקנים המעלות שבהם יזכה האדם לחיי העולם הבא... שאין אחר המות שלמות ולא תוספת. ולא יקנה האדם שלמות ויוסיף מעלה אלא בעולם הזה... באותו מצב שאדם הולך, בו נשאר לעולם. ולפיכך ראוי להשתדל בזמן הקצר והמועט הזה ולא להעבירו אלא בלמודים בלבד לפי שהפסדו עצום שאין לו חליפין..." (ראה גם הל' תשובה טא). עובדה זו מוכרת לנו ממאמרי חז"ל רבים אחרים כדוגמת המדרש המשווה את העולם הזה לששת ימי המעשה ואת העולם הבא לשבת, מי שהכין בערב שבת ויכל לאכול בשבת אולם מי שלא הכין מבעוד יום, ממה יאכל כשתגיע השבת (ע"ז גא, ורש"י שם). אמנם בספרי המקרא מודגשת חשיבות ההמשכיות של הבנים אחר האבות, אך דבר זה מוצג כשכר לאדם ולא כדרך להטיב את מצבו בעולם הבא, לא זו בלבד אלא שהנביא גם מדגיש שישנו שכר גדול מזה כשהוא בא לעודד את עובדי ה' שלא יכולים לזכות לבנים - הסריסים: "ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות" (ישעיה נו, ה). חשיבותה הגדולה של אחיזת הבנים במעשי אבותיהם נובעת מטכמה היבטים: א. התאמתם מבחינת אופיים הטבעי המיוחד (הרעיון שעומד

חדש במכון משי"ה

לרכישה: 03-5351119

או באתר נצח ישראל http://net-sah.org

מסורה ליוסף עיונים במורשתו של הגאון ר' יוסף קאפח

שו"ת הרמב"ם

הספר שו"ת הרמב"ם תורגם ונערך על ידי פרופ' יהושע בלאו. כבר שנים רבות לא ניתן להשיגו, וכעת יצא לאור בהדפסה חוזרת על ידי מכון משי"ה ובשיתוף פרופ' בלאו. המהדורה השלמה של התשובות במקורן העברי מכילה למעלה מ-280 שאלות ותשובות

חדשו במהדורה זו לוקטו כל תשובות הרמב"ם שתרגם מו"ר הגר"י קאפח זצ"ל הפוזרים בפירושו למשנה תורה. וכן תשובת הרמב"ם בנושא הקץ והאגרת האלגורית לר' יוסף בן יהודה

מחיר קטלוגי: 310 ₪ מחיר מבצע: 275 ₪ בלבד

כוס ברכות לידידנו היקר דן עמיאל הי"ד ולרעייתו בהולדת הבת. יה"ד שתזכו לגדלה ברוב אושר בריאות ונחת. מאחלים מכון משי"ה ומערכת אור הליכות

תרומות להמשך הפצת העלון לזיכוי הרבים, ולהנצחות נא ליצור קשר בטלפון: 050-6576418 או בדוא"ל: orhalichot@gmail.com

כינור וארגון נשים מיסודה של הליכות עם ישראל

הנבן מוזמנות לימי עיון שיתקיימו ביום רביעי-חמישי, כ"ח שבט - כ"ט שבט תשע"ד 1.14.30-29 החל מיום רביעי בשעה 15:30 במלון "רמדה רנסנס" ירושלים בנושא: מסילה לכלכלה נכונה במשפחה בהשתתפות מיטב הרבנים והרבניות ואנשי מקצוע בתחומי הכלכלה, מודעות וגרפולוגיה. הכנס מתקיים במקביל לכנס השנתי העולמי לדיני ממונות ה' 23 של הליכות עם ישראל בשילוב רבני העיר וההתיישבות. אפשר להירשם למלון כולל שישי-שבת.

כרטיס בטל' 03-5340819 הרשמה למלון: ישראל טל' 050-5562209 במלון "רמדה רנסנס" ירושלים

שימו לב!

הכנס השנתי העולמי לדיני ממונות ה' - 23 יוקדם ויתקיים א"ה בימים רביעי-מוצ"ש, כ"ח שבט - א' אדר א' תשע"ד, 1.2.14-29.1.14 בשיתוף עם ארגון רבני ערים והתיישבות בנושא: דיני פשיטת רגל, הוצאה לפועל, תספורות לטייקונים ועוד במלון "רמדה רנסנס" ירושלים

כרטיס נוספים בהמשך...

ש: 1. האם בט"ו בשבט לפי מורי אומרים תחנון (אם הרב יוכל לציין את המקורות)?
 2. איפה מוזכר ברמב"ם ט"ו בשבט?
ת: 1-2. רבינו לא זכר ט"ו בשבט כיום שאין אומרים בו תחנון.
ש: למען הסר ספק ושאלות נוספות בעניין כה"ר, דברי רבנו בפ"ה מתפלה וברכת כהנים: טז [טו] "מנהג פשוט בכל ישראל, שאין נפילת פנים בשבתות ובמנוחות, ולא בראש השנה, ולא בראשי חודשים ובחגים ופורים, ולא במנוחה של קרבני שבתות וימים טובים, ולא בערבית שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם, בערבית. ובימים הפורים בלבד, ונפילין על פניהם בכל תפלה ותפלה, מפני שהוא יום תחנון ובקשה ותענית".
ת: יישר כוחך. זכיתי ומלאכתי נעשתה בידך. כי לצערי, אין לי פנאי לציין מקורות או לציטטם.
ש: האם בתימן צוין ט"ו בשבט, וכיצד?
ת: לפי העדויות שנמסרו לי, רק בבית'א אלאוסטא בצבעא נהגו לומר את התיקון, אבל לא נהגו באכילת פירות.
ש: מהו מנהג יהודי תימן בסדר ט"ו בשבט?
ת: בתימן לא היה שום מנהג של סדר ט"ו בשבט, לבד מאלה שנהגו שלא לומר תחנון בט"ו בשבט.
ש: בבית סבי ומשפחתו המורחבת אין נוהגים כלל לציין לא את יום ט"ו בשבט, לא את יום ל"ג בעומר ולא את ימי ספירת העומר בהקשרם למנהגי אבות. כמו כן ערב פסח אין נוהגים בתענית בכורות ואף לא נוהגים להמירה בסעודת מסכתא. חיפשתי בספרות הפוסקים והשו"ת ולא עלה בידו לדלות מידע ברור: האם יש פגם באי ציון אחד מן הימים הנ"ל? האם מקור כל זה הוא בטעות? סוף דבר, האם עלי לנהוג כך גם בבית שלי? אציין כי סבי אינו מן המעיינים או הבקאים הגדולים, אך הוא בור סוד שאינו מאבד ושמר גדול בכל מה שנהגו קודמיו. יאיר כת"ר עיני ושמר מצווה מצווה.
ת: אכן בתימן רובם לא נהגו כלום בט"ו בשבט ולא בל"ג בעומר ולא בתענית בכורות, ובצנעא לא נהגו שלא להסתפר בימי הספירה. אבל נהגו שלא לישא אשה בימי הספירה, אלא אם כן מדובר ברווק שטרם קיים מצוות פרו ורבו.
 1. מותר לאשה לענווד נזם? או לענווד עגיל נוסף?
 2. איך לנהוג היום ב"מנהגים" של עדות אחרות שאותם לא נהגו אבותינו, דוג' ט"ו בשבט? הרי בגנים, בביה"ס הילדים כן לומדים על זה או למשל ימי הולדת וכד'.
 3. למה בבחינות לרבנות אין שום התייחסות למנהגי תימן? כלל? ממש הוציאו אותנו החוצה ללא התייחסות! 4. מה צריך להיות הכיוון הילדים, לעשות צבא או לא? ללמוד מקצוע או לא?

ת: 1. כן, אבל לא במקומות תורפה. 2. לנהוג "במנהגים" אלו, כדי שילדינו לא יחיו בעולם של סתירות, ולא בחלל ריק. אולם להסביר לילדים את ההבדלים המנהגיים ולהשתדל לנהוג בדרך היותר הלכתית, כגון יום הולדת - הודאה לה' על העבר ותפילות לעתיד. 3. כי אין אנו על המפה, והכל בשל פירודנו וחוסר אחדותנו. 4. הדבר תלוי בהרבה בחינות מחיי המשפחה, היכן היא גרה, מהו החינוך שהקנתה לבניה ועוד.
ש: אבקש לשאול את מארי, מה דינו של עץ הלימון שישנת השמיטה במקרה דלהלן, לשיטת רבינו: ישנו עץ, שעליו פירות שנגמר גידולם והם פירות ממש קודם לשנת השמיטה. ועל אותו עץ, מתחילה להופיע חנטה, ופירות נוספים מתחילים לגדול לאחר רה"ש תשס"ח. מה יהיה דינו של אותו עץ - חלקו חיוב וחלקו פטור? האם יש הבדל בין חנטה לאחר רה"ש לבין חנטה לאחר ט"ו בשבט?
ת: אני מבין ששאלתני שתי שאלות, ואם כך: א. לגבי עץ הלימון, נחלקו האדוניים אם לנהוג בהם כאתרוג, שאחר לקיטתו - עישורו, או כשאר פירות - אחרי עונת המעשרות שלו. לענ"ד, כשאר פירות. אין לנו אלא אתרוג, שבו דיברו חז"ל במפורש. אולם, ספק גדול יש לי בדברי רבנו אם צ"ל נחנט בין א' תשרי תשס"ח עד ט"ו בשבט תשס"ח, האם דינו כפרי שישית ואין בו קדושת שביעית - נתחייב בתר"מ או שיש בו קדושת שביעית ופטור. בתר"מ אני נוטה לדעת הש"ה ששנת השביעית לפירות האילן מט"ו בשבט עד ט"ו בשבט. אך מאחר ודברי רבנו יש להם פנים לכאן ולכאן, אני חושש לחומרא לשיטת החכם בן ציון אבא שאול מ-א' תשרי עד א' תשרי. ב. לגבי עץ שחלק מפירותיו נגמר גידולם והם פירות ממש לפני שביעית וחלק מפירותיו נחנט מיד בתחילת שביעית. אותם פירות שנחנטו ונגמרו בשיעית - אין בהם קדושת שביעית. ואתם הפירות שנחנטו בשיעית - יש להם קדושת שביעית. אך יש זמן שגם פירות אלו וגם פירות אלו נמצאים באותו עץ (פירות סוף השיעית ופירות תחילת השביעית). אין בכך כלום שהרי גם בעורלה יש דין דומה, שאם נטע עץ פרי לסייג (גדר) פירותיו בתוך שלוש שנים - אינם עורלה ומותרים. ואם ייעד חלק החיצוני של עץ פרי עבות לגדר, וחלק פנימי בשביל פירות לאכילה, הפירות שבצד חוץ - מותרים, והפירות של צד פנים - אסורים משום עורלה, למרות שהם באותו עץ. כיצא בגמ' פול המצרי שזרעו לשם שתי תכליות, לזרע ולירק ולקטו בשמינית. הזרע שבו - אסור מדין פמיחים הואיל ודינו אחר גמר פרי שהיה בשביעית והוא יכול שביעית, והירק שבו - מותר מאחר והוא נלקט בשמינית ודינו נקבע לפי זמן לקיטתו (רבנן, שמיטה ויובל, פ' ד', הלכה ט"ו).

ש: אני יהודי אשכנזי המתפלל בבית כנסת אשכנזי ואת בית הכנסת מנהיג רב, תלמיד חכמים. לאחרונה שמעתי מחבר תימני שרב תימני פסל רב אחר בטענה שאינו אומר "ברוך שמייה". נדהמתי, בבית הכנסת שלנו אין אומרים "ברוך שמייה" בהוצאת ספר תורה. האם כל מי שאינו אומר אכן יש בו פיסול?
ת: חכמתי בדעתך אם להשיבך, שמה בשאלתך יש דברים בגו. לבסוף החלטתי להשיבך כדלקמן. לעניין זה אני יכול לכתוב לך, ברוך שעשאך אשכנזי, או ברוך שלא עשאך, לעניין זה, תימני. ולא בגלל שאינכם אומרים "ברוך שמייה", אלא בגלל שלא נגדרתם בנגעי המחלוקת והפלגנות, כפי שנוגענו בהם, אנו בתימן.
 ותחילה אשיבך ישירה לשאלתך, ואח"כ אכתוב לך חרקה לשאלתך. ובכן, יש מיהודי אשכנז שאינם אומרים "ברוך שמייה", וב"ה הם אינם פסולים כלל. עיין ספר מנהגי אשכנז, של הרב המבורגר, שכתב מאמר מקיף וחשוב מאוד בעניין מנהג אמירת "ברוך שמייה".
 ועתה דברי רקע לשאלתך.
 תפילת "ברוך שמייה" היא תפילה המיוחסת לרשב"י הנמצאת בזוה"ק ויקהל.
 תפילה זו לא מופיעה בסידורי הגאונים והראשונים, גם לא בשו"ע, רק משנועד שהאר"י נהג לומר אותה, היא התחילה להתפשט בקהילות השונות בעולם, לאמרה בעת הוצאת ס"ת. אבל היו מגדולי עולם שנמנעו לאמרה, והיו שהתנגדו. עיי"ש. ובכלל היו מגדולי עולם, ואפילו מן העוסקים בקבלה, שדגלו בהצנעת הזוה"ק, עיי"ש.
 היו שהתנגדו לביטוי "בר אלהיך" שבאותה תפילה, והיו שהסתייגו מהביטוי "דסגי'נא מקמיה דיקר אורייתיה". והיו שראו בתפילה זו בקשת צרכים, שאסורה בשבת. והרב המבורגר סיים מאמרו הנ"ל בדברים הנפלאים והאמתיים הבאים: "אומרים תפילת "ברוך שמייה", והנמנעים מלאומרה, עושים כן לכבוד המקום ולכבוד התורה. אלה מקבלים שכר על הדרישה, ואלה על הפרישה ובלבד שיכוונו לבם לאביהם שבשמים".
 אולם אצל יהודי תימן, אם משהו אינו אומר "ברוך שמייה", הוא נחשד כמי שמכחיש כשרות הזוה"ק, בגלל מחלוקת שהייתה בתימן בעניין זה. ואף שמחלוקת זו כבר אין בה ממש, יש קנאים שמרבים מחלוקת ושנאת חינם והם יפסלו כל אדם בגלל חשד קל שבקלים שאין לו ביסוס, גם בלי חקירה, גם בלי דרישה, וגם אפילו תוך התעלמות ממי שמבאיר שהוא מאמין בזוה"ק.
 לכן כתבתי לך אשרף שאתה בעניין זה אשכנזי ולא תימני. אוי לנו שאנו תימנים, כל עוד שנאת חינם אוכלת בנו כל חלקה טובה.

לכו אל יוסף, אֲשֶׁר יֹאמַר לְכֶם תַּעֲשׂוּ

יום שלישי כ"ה במרחשוון מש' התשנ"ד לבע'.
 כבוד הרב יוסף בכה"ר דוד אלקאפח
 כנה"ר שלום וכנחל שוטף ברכה

שמעתי מפי מגידי אמת. שגם לפני כניסת מ"ו הישיש נע"ג, היו עונים אמן אחר כל ברכה וברכה שבתפלה וכן בברכות היוצר וגאל ישראל, ורק בזמן מאוחר נתחדשה למ"ו זו הסברא שאין לענות אמן אחר ברכתיו דהוי מגונה. ואעפ"כ היה מקפיד שיענו הקטנים אמן, א"כ מדוע הוא אינו מקפיד עי"ז? ולצורך ההלצה שמעתי ששאלו לאחד, מדוע אינו עונה אמן בקדיש, ענה: ענד מארי מא ידןש אמן.

[תשובה]
 לקי'
 חצי השמועה האחרון אמת, וחציה הראשון שקר גמור. כלומר מעולם היה בדעה כי העונה אחר ברכתיו מגונה, ואין בזה שום ספק כי הלא הדבר מפורש ברמב"ם, נכון שהיה מעיר לקטנים שיענו אמן. אבל אני לא אכן דעתך, אין צורך לקטנים שיענו, כי אם אינם מבנינים אין עניית אמן מוציאתם ידי חובה כי הלא אינם חייבים בתפלה אפלו מדין חנוך, ואם מבנינים בין כך אינם יוצאים ואינה מועילה להם, ואם כן מה תועלת בהטרדה זו.
 בכ"ר יוסף קאפח

קוראים נוספים מעיונינו לפרסם תשובות לזיכוי הרבים,
 מאת מו"ר הגאון רבי יוסף קאפח זצ"ל
 מוזמנים ליצור קשר בטלפון: 054-2443930
 או בדוא"ל: orhalichot@gmail.com

הרב'ש יעקב אברהם שרעבי
 ויצמן 69 א'
 בת - ים 59334
 סדר: ויתן לך המהו"ה (בראשית כז כח)

כוס תנחומין לידידנו משפחה ר' חיים שרעבי יצ"ו (רמות ב', י-ם)
 לבניו חתני ונכדיו
 בהסתלקותה אשת החיל אם המשפחה
רחל בת רבי שמואל לבני ע"ה
 הרחמן יגדור בעד פרצתכם ובעד פרצות ישראל ולא תוסיפו לדאבה עוד המנחמים מערכת אור ההליכות

אור ההליכות
 הליכות עם ישראל
 עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה
 רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קריית אונו ת.ד. 211, 55100
 עורך ראשי: יוסף פרחי
 עורכי משנה: נתנאל חמדי, שמואל חמדי
 חברי המערכת: הרב צפניה ערוסי, אבי חמדי, אביעד רצהבי
 טל: 03-5340819 מסק: 03-5343658
 דוא"ל: orhalichot@gmail.com
 מספר המערכת של העלון בספרייה הלאומית: 2789255
 כתובת לתרומות להמשך הפצת העלון: ת.ד. 5042 נתניה